Хураман ВЕРДИЈЕВА

ПЕДАГОЖИ ЕЛМЛӘР СИСТЕМИНИН ИНФОРМАСИЈА ТӘ'МИНАТЫНДА БИБЛИОГРАФИК КӨСТӘРИЧИЛӘРИН РОЛУ

Гәдим вә зәнкин тарихә малик олан Азәрбајчан бу күн өз мүстәгиллијинә, истиглалијјәтинә говушмушдур. Бу истиглалијјәт јолунда, халгымызын дүнја сивилизасијасына говушмасы просесиндә педагогларын да чох бөјүк ролу олмушдур.

XX әсрдә Азәрбајчанда елмин инкишафындан данышаркән милли тәһсил вә тәрбијә системинин тәшкили, формалашмасы вә идарә олунмасы проблемләринин нәзәри, методик, тарихи мәсәләләринин тәдгигиндә мүһүм јер тутан педагожи елмләр саһәсиндә дә бөјүк наилијјәтләр әлдә олундуғуну гејд етмәк лазымдыр. Мәһз бу әсрдә Азәрбајчанда Авропа типли тәһсил системи тәшәккүл тапмыш, јени типли милли педагожи кадрлар һазырлајан али мәктәбләр тәшкил олунмуш, тәһсил саһәси милли зәминә, үмумбәшәри дәјәрләрә әсасланмаға башламышдыр.

Педагожи елмләр системинин јаранмасы вә инкишафы, онун библиографик информасија тә'минатына да бөјүк еһтијач јаратмышдыр. Республикамызда артыг педагожи елмләр системинин информасија тә'минаты инфраструктуру јаранмышдыр. Бу систем мүрәккәб гурулуша маликдир. Системин инкишафында Тәһсил Назирлији китабхана шәбәкәсинин мүһүм ролу вардыр.

Информасија ахынынын артымы библиографик фәалијјәтин гаршысында даһа мүһүм вә мүрәккәб вәзифәләр гојур. Инди елә бир шәраит јаранмышдыр ки, јүксәк ихтисаслы мүтәхәссисләр белә һәр һансы бир мәсәлә үзрә долғун вә ја сечмә информасија алмаг үчүн библиографијанын виситәчилијинә еһтијач дујурлар. Чүнки јалныз библиографик информасија сәнәд күтләсини вә ахыныны һәртәрәфли араштырыр, мејдана чыхарыр, гејдә алыр вә беләликлә дә онларын даһа мүһүм нүмунәләриндән истифадә олунмасына көмәк едир (1).

Педагожи саһә охучуларынын сајсыз-һесабсыз информасија тәләбатларынын јеринә јетирилмәсиндә 1983-чү илдә јаранмыш Республика Елми Педагожи Китабханасынын һазырлајыб чап етдији библиографик көстәричиләрин чох бөјүк ролу вардыр.

Педагожи елмләр үзрә библиографик информасија мәнбәләрини функсионал маһијјәтинә вә хроноложи әламәтләринә көрә ики група үмумиләшдирмәк лазымдыр:

1. Чари библиографик мәнбәләр.
2. Ретроспектив библиографик мәнбәләр.

Педагокика үзрә чари библиографијанын мәгсәди, вәзифәси јени чапдан чыхан сәнәдләр һаггында оператив, ардычыл шәкилдә библиографик информасија вермәкдән ибарәтдир. Чари библиографија тәләбатчылара өз саһәләринә даир сәнәд ахыныны ардычыл изләмәјә имкан верир. Чари библиографијанын бу функсијасыны мүвәффәгијјәтлә һәјата кечирмәси үчүн онун гаршысында ашағыдакы тәләбләр гојулур:

1. Чари библиографик информасија мәнбәләринин долғунлуғу.
2. Ардычыллығы.
3. Оперативлији.
4. Информасија вермә мүддәтинин минимума ендирилмәси. Јә'ни сәнәдләрин мејдана кәлмәси илә онлар һаггында информасија верилмәси мүддәтинин сон дәрәчәдә гысалдылмасы, һәтта парален хәттә чатдырылмасы тәләби (2).

Республика Елми Педагожи китабханасы чари библиографик көстәричиләри һазырлајаркән чари

библиографијанын гаршысына гојулан мәгсәд вә вәзифәләрин һәллинә мүһүм әһәмијјәт верир.

Китабхана фонда дахил олан јени әдәбијјат һагтында бир нечә чари библиографик васитләр һазырлајыб өз охучуларынын истифадәсинә вермишдир. Бу васитләри тәртиб етмәкдә әсас мәгсәд фонда јени дахил олан әдәбијјат һагтында охучулара оператив мә'лумат вермәкдән ибарәтдир. Китабхананын һазырлајыб чап етдији библиографик көстәричиләри сәнәдләрин форма бахымындан әһатәлијинә көрә ики групa бөлмәк олар:

1. Китаблар һагтында мә'лумат верән васитләр.
2. Журнал вә гәзетләр, онларын тәркибини ачан библиографик васитләр.

Республика Елми Педагожи китабханасынын тәртиб етдији илк библиографик көстәричи "Халг маарифи. Педагокика. Педагожи елмләр" (3) адланыр. Бу иллик мә'лумат библиографик көстәричиси 1983-чү илдә педагожи елмләрә даир фонда јени дахил олан китаблар һагтында охучулара мә'лумат вермәк мәгсәдилә тәртиб олунмушдур. Көстәричидә 832 адда материалын библиографик тәсвири һәм Азәрбајчан, һәм дә рус дилләриндә 12 бөлмә дахилиндә груплашдырылмышдыр. Көстәричи тәртиб едиләркән библиографијалашдырманын методики әсаслары нәзәрә алынмыш, бөлмәләр дахилиндә материаллар әлифба принсипи илә верилмишдир. Көстәричинин информасија ахтарыш имканларыны артырмаг мәгсәдилә јардымчы васаит кими мүәллифләрин әлифба көстәричиси дә тәртиб олунмушдур. Көстәричи елми-ишчиләр, педагожи мәктәб вә институтларын мүәллим вә тәләбәләри, халг маарифи ишчиләри үчүн нәзәрдә тутулмушдур.

Китабхана 1984-чү илдән "Јени китаблар. Халг маарифи. Педагокика. Педагожи елмләр" (4) серијасы илә чари библиографик информасија вермәк мәгсәдилә 2 ајда бир дәфә мә'лумат бүллетенләри чап етмишдир. Мә'лумат бүллетенләри васитәсилә китабхана јени дахил олан китаблар һагтында саһәнин охучуларына оператив мә'лумат вермәк вәзифәсини гаршыја гојмушдур. Көстәричидә материаллар 12 бөлмәдә груплашдырылмышдыр. Бу мәнбәләрин мүһүм әһәмијјәти

ондан ибарәтдир ки, јени китабларын гаршысында фондда сахланылма шифрәси јазылмышдыр. Бу да тәләбатчылара вахт итирмәдән һәмин китабы әлдә етмәк имканы верир. Бу бүллетенләрин мүсбәт чәһәтләри илә јанашы мәнфи чәһәтләри дә вардыр: Белә ки, бу васитләрин һеч бир бурахылышына мүгәддимә јазылмамыш, көмәкчи апарат тәртиб олунмамыш, мүндәричат белә верилмәмишдир. Бүтүн бунлар да көстәричидән истифадәни чәтинләшдирир. Лакин, "Јени китабларын чари библиографик көстәричи"ләри ичәрисиндә 1988-чи илә даир әдәбијјаты әһатә едән 1990-чы илдә чап едилмиш 1-2-чи бурахылышыны башгаларындан фәргләндирән бир чәһәт дә вардыр. Белә ки, бурада Азәрбајчан вә рус дилләриндә олан бүтүн әдәбијјат һагтында долғун аннотасија јазылмышдыр (5).

Китабхананын тәртиб етдији чари библиографик нәшрләрин икинчи групу фонда јени дахил олан журналлар вә гәзетләр, онларын тәркиби һагтында мә'лумат верән библиографик мәнбәләрдир. "Халг маарифи. Педагокика. Педагожи елмләр" (6) адланан бу көстәричиләр чари вә иллик мәнбәләр кими нәшр олунур. Бу көстәричиләрдә Азәрбајчан вә рус дилләриндә олан журнал вә гәзет мәгаләләринин тәсвири 13 бөлмәдә груплашдырылмыш, бөлмәләр дахилиндә хронөложи принсип көзләнилмишдир.

Педагожи елмләр үзрә библиографик информасија мәнбәләринин функсионал маһијјәтинә вә хронөложи әламәтинә көрә икинчи групу ретроспектив көстәричиләрдир. Китабхана тәрәфиндән тәртиб олунмуш "Халг маарифи. Педагокика. Педагожи елмләр" (7) адланан иллик ретроспектив көстәричиләр дә мүһүм әһәмијјәт кәсб едир. Бу көстәричиләрдә Азәрбајчан вә рус дилләриндә олан материалларын тәсвири әсасән 12 бөлмәдә груплашдырылмыш, бөлмәләр дахилиндә библиографик тәсвирләр әлифба гајдасы илә дүзүлмүшдүр.

Республика Елми Педагожи китабханасы бу көстәричиләри мүнтәзәм олараг республиканын бүтүн бөлкәләринә – 80 рајон вә шәһәр тәһсил шө'бәләринин методкабинәләринин китабханаларына көндәрмиш, һәмчинин

бу рекионларын тәһсил очагларында чалышан педагожи коллективләрә чатдырмышдыр (8).

Педагокика саһәсиндә чалышан алим вә мүтәхәссисләрин елми-тәдгигат иши илә мәшғул олан тәләбатчыларын библиографик информасија илә тә'минатында авторефератларын вә диссертасијаларын мүһүм ролуну нәзәрә алан Республика Елми Педагожи китабханасы 1990-чы илдә бу саһәјә даир үч көстәричи (9) чап етмишдир. Онларын һәр үчү рус дилиндә олса да Азәрбајчан охучусу үчүн гијмәтли васаит һесаб едилир. Бунлардан икиси "Намизәдлик вә докторлуг диссертасијаларына аид авторефератларын библиографик көстәричиси" адланыр. Биринчи көстәричидә 1 јанвар 1984-чү, икинчи көстәричидә исә 1 јанвар 1988-чи илә гәдәр китабхананын фондуна дахил олмуш авторефератлары әһатә едир. Биринчи көстәричидә 220 намизәдлик вә докторлуг диссертасијасы һаггында авторефератлар 5, икинчи көстәричидә исә 574 адда авторефератлар 7 бөлмәдә груплашдырылмышдыр. Биринчи көстәричидән фәргли олараг, икинчи көстәричидә һәр бир мүәллифә мәхсус авторефератa елм саһәләринә ујғун шифрә верилмишдир.

1990-чы илдә чап олунмуш вә 30 диссертасија вә елми-тәдгигат ишләри һаггында долғун мә'лумат верән "Диссертасијаларын вә елми-тәдгигат ишләринин көстәричиси (микродашыјычыларда)" адлы көстәричинин һәчми кичик олса да библиографијалашдырма бахымындан чох гијмәтлидир.

Тәәссүфлә гејд етмәлијик ки, бу көстәричиләрин нәшри 1991-чи илдә малијјә чәтинлији илә әлагәдар дајанмышдыр. Бу да саһә охучуларынын библиографик информасија тә'минатында чидди проблемләр јарадыр.

Азәрбајчанда педагокика саһәсинин библиографик информасија тә'минатында, бу елмин милли әсаслар үзәриндә формалашмасында хидмәтләри олан көркәмли алимләрә һәср олунмуш библиографик вәсаитләри дә гејд етмәк лазымдыр. Белә көстәричиләр тәһсилин вә елмин инкишафында хүсуси хидмәтләри олан көркәмли шәхсијјәтләрә – Ә.Сејидова, М.Меһдизадәјә, Һ.Әһмәдова һәср олунмушдур.

Азәрбајчанын илк педагог алими, әмәкдар елм хадими, педагожи елмләр доктору, профессор Әһмәд Јусиф оғлу

Сејидовун (10) 40 илдән артыг јарадычылыг дөврүнү әһатә едән бу библиографик көстәричидә алимин 1926-1987-чи илләр әрзиндә Азәрбајчан вә рус дилләриндә олан 142 адда китабынын, дөврү мәтбуатда чап олунмуш елми әсәрләринин адлары охучулара вә елми ичтимаијјәтә топлу һалында чатдырылыр. Көркәмли алимин 38 нәфәрин намизәдлик вә докторлуг диссертасијаларына рәһбәрлик етмәси һаггында сијаһы вә педагог алимин шәхсијјәтини вә елми фәалијјәтини ишыгландыран мараглы бир елми мәгаләнин дә көстәричидә верилмәси онун елми дәјәрини даһа да артырыр. Мәгаләнин мүәллифи көркәмли педагог алим профессор Һ.М.Әһмәдовдур. Алимин һәјат вә јарадычылығы һаггында әдәбијјат бу көстәричидә мүәллифләрин әлифба сырасы илә верилмиш, библиографик көстәричинин информасија ахтарыш имканларыны артырмаг мәгсәдилә алимин әсәрләринин вә онун һаггында јазмыш мүәллифләрин әлифба көстәричиси көмәкчи апараты верилмишдир. Бу библиографик көстәричи педагог алимин әсәрләрини, онун һаггында јазылмыш елми мәгаләләри, онун рәһбәрлик етдији диссертасијалары, үмумијјәтлә, бир инсанын кечдији елми јарадычылыг јолуну топлу һалында әкс етдирир.

Саһәнин информасија тә'минатында әһәмијјәтли көстәричиләрдән бири республика Елми Педагожи китабханасынын әмәкдашлары тәрәфиндән тәртиб олунмуш "Академик Меһди Меһдизадә" (11) адлы библиографик вәсаитдир. Бу көстәричи кениш вә зәнкин јарадычылыг јолу кечмиш академик М.Меһдизадә кими бир алимин елми ирсини, онун һәјаты, елми педагожи фәалијјәтилә бағлы материаллары әһатә етмәк бахымындан әһәмијјәтлидир. Көстәричидә көркәмли алимин 1940-1984-чү илләр әрзиндә чапдан чыхмыш 241 адда әсәрләри хронолоҗи гајдада системләшдирилмиш вә ејни ил дахилиндә материаллар сәрлөвһәсинә көрә әлифба сырасы илә верилмишдир. Көстәричидә көркәмли алимин педагожи кадрларын јетишдирилмәси саһәсиндәки фәалијјәтини әкс етдирмәк мәгсәдилә онун рәһбәрлик етдији диссертасијаларын да библиографик тәсвири верилмишдир. Академик М.Меһдизадәнин чохчәһәтли јарадычылыг фәалијјәти һаггында көркәмли тәдгигатчы Әждәр Ағајевин

"Көркәмли алим вә маариф хадими" адлы гыса очерки библиографик көстәричинин информасија потенсиалыны хејли јүксәлдир. Библиографик көстәричидән истифадәни асанлашдырмаг мәгсәдилә академик М.Меһдизадәнин әсәрләринин вә онун һаггында јазан мүәллифләрин әлифба көстәричиси верилмишдир. Академик М.Меһдизадә һаггында тәртиб олунмуш бу көстәричи педагожи елмләр системинин информасија тә'минаты бахымындан гијмәтлидир.

Педагожи елмләр системинин информасија тә'минатыны өјрәниб тәдгиг едәркән белә гәнаәтә кәлмәк олар ки, Республика Елми Педагожи Китабханасы тәрәфиндән һазырланыб чап едилмиш истәр чари, истәр ретроспектив, истәрсә дә шәхси көстәричиләр бу саһәдә чалышан алим вә мүтәхәссисләрин библиографик информасија тә'минатында мүһүм рол ојнајыр, онлара көстәрилән библиографик хидмәтин сәмәрәлилијини вә кејфијјәтини артырыр.

Педагокика саһәсинин библиографик информасија тә'минатыны мүасир дөврүн тәләбләри сәвијјәсинә чатдырмаг үчүн чох иш кермәк лазымдыр. Хүсусилә, саһәнин охучуларынын информасија тәләбатларынын оперативлији вә ардычыллығынын артырылмасы мүһүм проблемдир вә бу да јени информасија техникасынын вә технолокијасынын бу истигамәтдә тәтбигини тә'хирәсалынмаз бир вәзифә кими гаршыја гојур.

Дикәр тәрәфдән, педагокика саһәсиндә библиографик тә'минатын әсасыны чари вә ретроспектив характерли елми-көмәкчи вәсаитләр тәшкил едир. Она көрә дә ән мүһүм проблемләрдән бири елми-көмәкчи библиографик вәсаитләр системинин һәм мөвзу бахымындан, һәм дә мәгсәд истигамәти нөгтеји-нәзәриндән даһа тәкмилләшдирилмәси лазымдыр.

ӘДӘБИЈЈАТ

1. Әлијев З.Һ. Азәрбајчанда елми-көмәкчи библиографија мүасир мәрһәләдә //Бакы Дөвләт Университетинин хәбәрләри: Һуманитар елмләр серијасы. №1 - Б.: АДУ. - С.120.

2. Әлијев З.Һ. Мүасир дөврдә Азәрбајчанда елми тәдгигат ишчиләрин вә мүтәхәссисләрин библиографик тә'минатынын әсас истигамәтләри //Сосиализмин тәкмилләшдирилмәси илләриндә Азәрбајчанда елми ишчиләрә китабхана библиографија хидмәти: Елми әсәрләрин мөвзу мәчмуәси. – БДУ, 1985. –С.19.

3. Халг маарифи. Педагокика. Педагожи елмләр: Иллик мә'лумат библиографик көстәричи 1983. Бур. 1. - Б., 1984. – 96 с.

4. Јени китаблар. Халг маарифи. Педагокика. Педагожи елмләр: Чари библиографик көстәричи 1990 /јанвар-феврал/. - Б., 1990. – 16 с.

5. Јени китаблар. Халг маарифи. Педагокика. Педагожи елмләр: Чари библиографик көстәричи. 1988. Бур.1-2. - Б., 1990. – 35 с.

6. Халг маарифи. Педагокика. Педагожи елмләр. Гәзет вә журнал мәгаләләри: Чари библиографик көстәричи (нојабр, декабр). – 1990. – 17 с.

7. Халг маарифи. Педагокика. Педагожи елмләр: Иллик ретроспектив библиографик көстәричи 1989. Бур. IV. – 1990. – 24 с.

8. Зәнкибасарлы М. вә б. Азәрбајчан Республикасы Елми Педагожи Китабханасы. –Б., 1997. – С.70.

9. Библиографический указатель авторефератов кандидатских и докторских диссертации. – Б., 1990. – 36 с.; Библиографический указатель авторефератов кандидатский и докторских диссертаций. – Б., 1990. – 100с. Указатель диссертаций и научно-исследовательских работ /на микроносителях/. – Б., 1990. 29 с.

10. Әһмәд Сејидов: Библиографија /Тәрт.едәни Һ.Мусајев. –Б., 1990. – 52 с.

11. Академик Меһди Меһдизадә: Библиографија /Тәрт.едәни Һ.Мусајев. Б., 1992. – 59 с.